

Előfizetési ár:

Vidéken: Helyett: Évfolyamra 2 f. 50 kr. Évfolyamra 2 f. 24 f. Félévre . . . 5 f. 40 kr. Félévre . . . 4 f. 40 kr. Eladás egyes számonként nincs.

HETILAP.

Hirdetések és magánviták:

Hirdetések és magánviták minden izbeni felvitáskor még 10 pkr. helyegdíj számítandó.

Az iparvilág, tudomány, művészet és szépirodalom köréből.

E lap szellemi és anyagi ügyeit illető minden levél a SZERKESZTŐSÉG-hez czímzendő.

Bérmentelen leveleket csupán rendes levelezőinktől fogadunk el. Kéziratokat nem küldünk vissza.

Megjelen a lap jelen ivnyi alakjában minden szerdán és szombaton dében.

Tartalom:

Igar. IV. — A mérgezésekről. — Régi nyelvemlék. — Úti levelek. I. *Pataki Ferencz.* — Levelezés: M. Vásárhely. N. Enyed. — Hírfüzér. — Második közlemény a színházi részvények gyűjtéséről. — Piaczi árak. — Hirdetés.

Ipar. *)

IV.

Hogy az embert az ész hatalma különbözteti meg a többi állatoktól s emeli azok felé, oly rég kimondott és elismert igazság, hogy bámulni lehet az emberiség ama hanyagságát, melylyel eljárat ezen igazság életbe léptetése körül, hogy kellő erélylyel nem győvőltotta és gyámolítja mindenhol az emberi észnek az emberi állapotokhoz merve czélirányos kifejtését s ekép a közboldogság terjesztését.

A gondolkodó ész kulcsa a természet titkainak, ez képesít mintegy a természet feletti uralomra; ez azon láthatatlan, de azért mégis leg hatalmasabb hatalmasság, mely egyedül képesíti az embert, hogy a föld ura lehessen.

Nekünk erdélyieknek nincs okunk elődeinket azzal vádolni, hogy az ész hatalmát fel ne ismerték volna, s e hatalom erősítésére ne munkáltak volna. Sőt ha tekintjük számos vallásfelekezeti iskoláinkat, melyek mind megannyi emlékoszlopai, nevelésügyért buzgó számos hazafiaknak, tán épen azon következtetésre kell jönnök, hogy őseink az ész fejlődése érdekében többet tettek az utódoknál, hogy náluk kevesebb önzés és több áldozatkészség hevitette a kebleket. Maig is kebleik melege, szellemeik világa közrehatása alatt fejlődik ifjuságunk szellemi életfája.

Az, ha vajjon kamatozott-e a köznek hozott áldozat elegendő sikerrel, s a változó korok szellemi szükségéivel lépést tartott-e az alapítók által hatályba hozott munkásság, természetesen nem az áldozó elődöknek, hanem a kezelő utódoknak betudandó.

Ha tehát Erdélyben régi idők óta elegendő számú iskolák állottak fenn, melyeket mindig szép mennyiségű tanuló látogattak, honnan van az, hogy az életre való fejlettség sehogy sincs kedvező arányban sem az iskolák, sem a tanulók számával? hogy a practicus élet utait oly kevesen képesek egyengetni, szépitni, hogy a köz- és magán-jólét oly ráklábon halad? mert a talpra esett real ismeret szük csatornákon szívároq intézeteinkből át az életbe.

A változott igényekkel kopogtató korok mindig más-más feladatot tűznek megfejítés végett azon intézetek eleibe, melyek a korak nevelnek embereket. A kor józan szellemsugárai előtt szemet hunyni nem szabad. Ha azon századokban, mikor a kor lelke valóságos mozgalmakban nyilvánult, a technika babrálásoknak tetsző fogásaival, vagy a vegytan kétkedő bonczolásaiival foglaltuk volna el az ifjuságot, épen oly visszás dolog volt volna, mint lenne az, ha korunkban a természetben fényes igazságai helyett hosszadalmas hitani vitákkal akarnók erősíteni az ifju szellemet.

*) Lásd Hetilap 40-ik sz.

Korunk igényei, törekvései nagyon különböznek a multakétól. Régebb a szemlélődés utján akarták az emberiséget odább fejleszteni, most a természetből kileseit igazságok s ezeknek alkalmazása által hiszik, hogy az emberiségnek legtöbbet használhatnak.

S valóban az ember csak a természet törvényei meghódítása után lehet szabad s igazán ura az ötet környező természetnek, a földnek, mely neki lakhelyet ad, táplálékot nyújt és tért nyit emberi kötelességei teljesíthetése. A míg az ember nem tehet egyebet a földdel, mint hogy csak elveszi róla azt, mit a természet önkénynt ad, megemészti, a mit terem, saját javára fordítja, a mit a természet adni akar; az nem uraság a föld felett; csak ha hatással, befolyással bírnok lenni a földre, s mintegy kényszeríthetjük több, jobb, nemesebb termények előhozására, akkor teszszük mintegy engedelmessé szolgálókká a földet, magunkat pedig uraivá. Amde ezt az ember csak a természetre gyakorolt okos befolyás által eszközölheti. Ezen hatás kétféle irányu lehet, vagy gyámolító, hol a természet az ember czéljára dolgozik; vagy gátoló, hol az ember akarata ellen munkálkodik.

Ezen kettős befolyás által az ember a vad, miveletlen helyeket is termékeny és áldásos mezökké változtathatja, s belátás által kormányzott szorgalom által oda viheti a dolgot, hogy a vidék néhány évek alatt egészen más jellemet, más színezetet nyer. Az ember varázserőt önthet ki körébe s a szépet a hasznossal bájoló öszhangzásban nyomhatja fel vidékére.

Eddigelő még nincsen tudva azon határ, melyen túl nem léphet az emberi szorgalom a föld szépitésében, terményei szaporításában és nemesítésében; de annyit bizonyosan tudunk, hogy az ember igazi és méltó urasága a föld felett csakis ezen törekvésben állhat. Az ember hódítási vágyainak e mezőn oly széles tér nyílik, melyen magának hosszú időközön viruló győzelmi babérokat szerezhet.

Am de ezen győzelmeket sem lehet gyever nélkül kivívni; csak ha a természet erőinek ismeretével fölfigyervekve lépik az ember a munkásság közterére, arathatja szorgalma ezen babérjait. Ily ismeretek pedig senkivel vele nem születnek, ezeket is csak a nevelés keritheti az ember birtokába; az iskola olthatja az ifjuság véérébe és erébe.

Azon intézeteink, melyek jelenleg humanisticus képzéssel igyekeznek ifjuságunk szellemét erősíteni, jellemét idomítani, izlését finomítani, lelkét emelkedettségre, fejét észszabatosságra juttatni, az általános mivelődés érdekeinek előmozdítása által minden esetre nagy szolgálatokat tesznek a hazának; de nemzetünk tulnyomólag nagyobb részének szellemi igényeit egyáltalában nem elégíthetik ki; mert hiszen népességünknek legalább is kilencz tizede a realis, practicus munkásság terén fáradoz, tehát gyakorlati szakképzettség hozhatna számára legtöbb anyagi és szellemi hasznot.

Népességünk egy tizede számára van mintegy 20 tudós iskolánk, a kilencz-tized rész számára pedig van 1 Szebenben s ez is csak korlátolt; magyar ajku pedig nincs egyetlen egy is! Tehát míg ifjaink közül egy kap ál-

lásához mért czélirányos képezést, addig 200 nélküli a sorsa által igényelt realis képzettséget.

E bajon, ez égető seben okvetetlen orvosolni kellene; mert hiszen a nemzeti erőt nem annyira az anyagi kincs, mint a szellemi erő, a czélszerű ismeretek öntudata képezi; az egyéni és közjólétnek ez a legdúsabb forrása.

A magas kormányának e tárgybani korszerű rendelkezése köztudomason van, a mely a községek szabadságában hagyta a realiskolák felállítását; s habár az égető szükség jelenlétét sokan érezik, a nemzetéletnek e miatti ráklábu fejlődését átlátják, még is évek évek után telnek el a nélkül, hogy csak egyetlen realiskola létrejöttét hozhatnák a községek örvendetes tudomására. Akár korlátolt szellemi látkör, akár magatimádó fukarság legyen oka e jelenségnek, egyformán leverölgehat a kebelre.

Addig is, míg hazánkiai önmaguk is tájékozhatnák magukat, s a különben is megnyirbált erőket e magas czélra mozgásba hozhatnák, minden jó érzésű hazafi örömmel fogadná, ha maga a m. kormány menne elől utánragadó példával realiskolák felállításában. Erre nem kellene különben is érezhető áldozatot hoznia. Háromszéken, e dúzs erü földön, a vas szorgalmu nép között ott van S. Sz. Györgyön és M. Vásárhelyt egy egy aerarialis iskola-épület, jelenleg is több mint 6—800 tanulóval. Régebb katonai iskolák voltak, most azt se tudjuk, hogy mifélék, csak annyi bizonyos, hogy kevés életre való ismerettel gazdagítják az életet. Ha ezen iskolákat realtanodák alapjára állitanák, nem csak a hazának kamatoznának gazdagon, hanem a m. kormány jó akaratu bölcseségének is életolmácsaivá válnának.

A mérgezésekről.

Csak ritkán történik, hogy egyik ember a másiknak valamit adjon s megmérgezze; s épen oly ritkán mérgezi meg valaki önmagát; a mérgezéseket többnyire a mérges tárgyakali vigyázatlan hanyag bánás, vagy a vesztélyt okozható dolgok nem ismerése vagy az ételnek, italnak rossz akaratu meghamisítása okozza. Szükséges ismeretek által gyakran könnyen elkerülhetni a megmérgezést, s mint-hogy a minket fenyegető mérgek ismerete mindenek előtt fontos, egy orvos jegyzetei szerint előadjuk miként lehessen a meghamisításokat megismerni s a mérgeztetéstől óvakodni, s megemlitjük egy uttal a szükséges mentő eszközöket is.

Az ételek s italok hamisítása gyakoribb mint gondolhatnók, kivált nagy városokban, hol a mérgekeverés már igen vérsos ment, s nyilvánosan üzetik.

Leggyakoribb a borkak úzerkedési vagy épségben tarthatási tekintetbeni meghamisítása.

Történik néha ártalmatlan, néha ártalmas szerek által.

Ha egy kalán bort eleven szenen elparologtatunk, s fenekén mézgsás, nyulós édes szirup marad, azt mutatja, hogy a hamisítás czukkorral történt s ez ártalmatlan.

Mikor a bor ivás közben éget, vagy ha abból néhány cseppet tenyerünk közt elsurunkunk mig megszárad, és szesz szagot érzünk, akkor a borban pálinka van.

A szines bor arra mutat, hogy hamisítva van. Próbája ez: egy kis orvosságos üveget töltünk tele ily borral, s száját ujjunkkal dugjuk be, s így lefelé fordítva bocsássuk egy pohár vízbe, akkor ujjunkat, hogy az üvegeske meg ne mozduljon szájánál huzzuk el; ha a szín hamis, néhány perc alatt a víz megfestékesedik, mi a tiszta bornál nem történik. Vagy pedig itatós papiroson csepegtessük le, a bor átszivárog, a festék a papiroson marad. Ha továbbá egy pohár borba néhány csepp salamia-szeszt csepegtünk az üstönt megkül, ha mesterkelt szine van. A vízben felolvasztott gálizkövet ha fahéjjal hamisított borba töltjük, sok fekete üledéket csinál.

Ezen hamisítások keveset ártnak ugyan, de azt mutatják, hogy a bor nem tiszta és gyanus. A következők azonban oly mérgesek, mik lassu ugyan, de gyógyíthatatlan betegségeket okoznak.

A megromlott borok javítására vagy hogy az új bor az ó bor ízét kapja meg, gyakran használgják a meszet s krétát; de azoknak kik gyakran isszák ártalmas. Végy két gran savanyu vagy keserűsöt, olvaszd fel két kalán letisztált vízbe, tölts ebből keveset egy pohár borba, s ha elsőben azt megfehéríti, s más nap fehér üledéke lesz, ugy a borban mész van. Az ily borrali gyakori élés hugholyagkövet, tájogot, daganatot, kelevényt, szem- és tartós főfájást s több effélet okoz.

A bor gyakran bűdösköves, mi ha bőven van benne méregkint hat, kivált a gyenge tüdőknél, vagy a kik alrészekkel vagy májokkal szenvednek, s azoknak, kik azt isszák sok kárt okoz. A borban levő bűdöskövet könnyen fölfedezhetjük, ha egy vizivő pohárba egy friss tojást, vagy sima ezüst kanalat teszünk, s arra bort töltünk, egy éjjel benne hagyjuk, s a tojás vagy kanál megbarnul. Ugy is megtudhatjuk, ha kevés vízben rágó követ olvasztunk fel, s a borba csepegtetjük, s abban fekete üledéket csinál.

Hogy a bor hamis színét megtartsa, tímót is szoktak néha belé tenni, mely minthoy szomjúságot okoz, veszélyes annak, ki gyakran isszja; a betegnek fél pohár is megárt. Ezt megtudhatjuk abból, ha a borba vízben felolvasztott s itatós papiroson lecsepegtetett hamuzsirt csepegtünk, s az szürke por üledéket alkot. Vagy pedig a hamuzsirt porát olvasztunk fel híg kén-savanyban, tegyünk hozzá egy kevés polygrest-sót, s aztán a borba vetve helyezzük kemenczére, gőzölögtesük el, mig keménynyé válik, mit ha nyelvényhez érintünk s tímós ize van, akkor bizonyosak lehetünk tímós általi hamisításáról.

Ha a borba vízben felolvasztott meszeskénmajt töltünk s azt megbarnítja, vagy megfeketi, azon borban ólom vagy más érczolvadék van, mely lappangó mérge, s veszélyesebb minden más bor-hamisításnál. Továbbá, ha az ily borba sima czinkanalat teszünk, a benne lévő ólom rárakódik. Aból is megtudhatjuk, ha meleg vízben felolvasztott s azután meghűtött csodasóval egy borral félig töltött ivópoharat tele töltünk, egy éjjel állani hagyjuk, s a fenékén fejez üledék alakul. Ha egy pohár borba két csepp kén-kősavanyt csepegtetünk, s a bor megzavarodik vagy sötétül: bizonyos, hogy mérge van benne.

Csepegtessünk salamiaszeszt egy kávés-kanál vízbe, töltünk a borba, s ha legkisebb üledéket is alkot, arra mutat, hogy a borban kénésőpor van. Abból is megtudhatjuk, ha egy sima czin-lapot, s egy darab arany-lapot összeléve egy hasított végű fa közé csiptetjük, s azt egy üveg borba tévén, az aranyra szürke por rakódik le.

Olvasztunk fel vízben egy darab meszet, s miután megszállott, a vizet tisztán szűrjük egy üvegbe, töltünk aztán egy kevés bort

beléje, s ha ez a vízben fejez felleggő alakul, arra mutat, hogy a borban egérkö van. Ha még jobban is meg akarunk győződni, tegyünk egy üveg borba szarvasszarv-sót, töltünk aztán egy borivó pohár választóvízben felolvasztott ólomczukrot közibe, rázzuk fel jól, másnap a hígját töltünk le, a megmaradt üledéket tegyük tiszta nyomtató vagy itatópapirosra, mig minden nedve leszivárog, azután a papirossal együtt szárasszuk meg s vessük eleven szénre; ha füstje fokhagyma szagu lened, a borban levő egérköre mutat. Egérkövet ugyan a borba nem tesznek, hanem a legszébb bűdöskő is, melylyel a boroshordókat kifüstölni szokták, egérkövet tartalmaz.

Az eczetet is gyakran szokták meg-hamisítani, néha például bűdöskösavanyval, mit megtudhatunk abból, ha az eczethe letisztált vízben felolvasztott ólom-czukrot töltünk, s az fehérüledékeket képez. Néha erősítésül növény-meszet is tesznek belé, s az ily eczet az ajkát, nyeldeköt, s mellet rágólag égeti. Még könnyebben megtudhatni, ha felolvasztott hamuzsirt töltünk közibe, azután kék lakmusos papiroost mártunk beléje, s azt meg nem veresíti.

A sert is gyakran megmérgezik, s az ily ser részegséget s más nap főfájást okoz. Néha tesznek belé tímótot vagy vitriolt, mit oly módon fedezhetünk fel, mint alább a kenyérhamisítás kipuhatólása körül megemlítjük.

A pálinka is néha hamisítva van, mi akaratlanul a pálinkafőző hibájából is megtörténik, ha a keverés érlelését sietelti, vagy elhanyagolja. Mesterséggel is szokták hamisítani, például vitriollal. Próbái ugyanazok miket a boroknál leirtunk.

A liszt közé gyakran fővényt, gypszet, krétát, s több effélet tesznek. Ha az ilyen lisztet vagy abból sült kenyeret elégetjük, hamva közt megláthatjuk az apró fehér szemecskéket.

A kenyeret is hamisítják, a hamuzsiros kenyér a legegészségesebb ember gyomrát is gyakran elrontja, gyomorhajt, aszkórt s több iffélét okoz. Az ily kenyeret tegyük annyi forró vízbe, hogy azt jól ellepje, miután meghűlt, mártunk belé egy darabka kék lakmusos papiroost, mit előbb gyenge eczethe mártva már megveresítettünk, s ha a vízbe mártás után megkül, még pedig hamar, azt mutatja, hogy a kenyérbe sok hamuzsirt van.

Kenyerészipítés tekintetéből magnesiát is szoktak a liszt közé vegyíteni. Az abból készült kenyér ize keserű, a gyermekeknek, s gyenge gyomru embereknek káros. Ha egy darab kenyeret hamuvá égetünk, hamvában a magnesiát feltalálhatni.

A kenyérben a tímós is nagyon veszélyes, mit piaczi kenyérsütőink nagy mértékben használnak, főként hogy a gyenge lisztből is szép kenyeret készíthessenek. Próbája ez: egy darab kenyeret vízzel szét kell áztatni, s elegendő vízben felgyurni, s olvasztani, mig híg folyadékká lesz, azután egy éjjel állani hagyni, a vizet róla más nap leszűrni, aztán egy kevésse felfőzni, s a tűztől elvenni. Ezen vízben kevés idő múlva megláthatjuk a jegesedett tímós részeket.

A rézeli hamisítás, melylyel egykor Belgiumban s Frankonban igen sok embert mérgeztek meg, a legkártékonyabb, s gyógyíthatatlan betegséget okoz. Azon süto, ki nagy, szép fehér, s nehéz kenyereket készít, mindig méltán gyanus lehet. Ha egy darab kenyeret kiszárasztva elégetünk, s lángra itt ott zöldes, bizonyos, hogy abban rézmérge van. Vagy pedig néhány font kenyérre töltünk annyi vizet, hogy azt jól ellepje, s hagyjuk benne, mig a víz megzavarodik, s megtisztul. Ekor mártunk belé egy sima vas-pléh darabot, s ha a kenyér mérge volt, megveresíti.

(Vége köv.)

HISTORIÁS ÉNEK

A JELES GYŐZEDELEMRŐL

mint verte meg Mátyás király idejében, Báthori István erdélyi vajda, a király hadával és az Erdély és Magyarország hadával Ali bégét, hatvan ezer törökkel

Erdélyben a Kenyermezőjén

Mikoron írának 1479 szt Kálmán napján.

A Cirusnak nótájára

(Irtá)

TEMESVARI ISTVÁN DEAK

1569-ben.)*

Jó Magyarországnak multa napjairól
És ő benne való hatalmas urakról:
Tudom hallottatok gyakran királyokról,
De im én is szólok két vitéz urakról.

Azért hallgassatok, innen megbeszélem,
Jó Báthori István a Kenyermezőben,
Az ő szomszédjával jó Kinisi Pállal,
Mely jó szerencsével vitt Ali basával.

Hogy írának ezernegyszáz és nyolcvanban
Az ur Jézus Krisztus születése után,
Jó Báthori István az Erdélyországban
Vajda vala akkor oly nagy jámborságban.

Ugyanazon idő folyásában vala
Vitéz Kinisi Pál a vég Temesvárbá,
Király után vala ott az ispánságban,
Hire vala neki sok szép tartományban.

Ezen esztendőben Szenderő várában
Számítalak sok török gyulni kezdett vala;
De e gyűlésének oka, hogy mi volna:
Sem magyar, sem egyéb fél nem tudja vala.

De hogy lassan lassan ennek az ő hire
Nevekedni kezdte, a királyhoz ére;
Ottan Mátyás király alföldre izene:
A Kinisi Pálnak hadja készen lenne.

Azon követektől az Erdélyországnak
Főkapitányának Báthori Istvánnak
Király parancsolá, mint hiv szolgájának:
Hogy mind éjjel nappal erősen vigyázza.

Nyughatatlan király ez hírek hallásán,
Jó Báthori Istvánt a Kinisi Pállal
Inti és oktatja sok követek által:
Hogy készen lennének minden bátorságban.

Mert a török — ugy mond — nagy sok néppel
vagyton

Rövid idő múlván jó Magyarországon:
Dulást, rablást akar tenni városinkon,
Kinek tü ellene álljatok jó módon.
Gyakor helyen nektek ő közetek legyen

Egy kém haza jöjjön másikk ottan menjen:
Kik meglássák török szándékát mi legyen,
Hogy álnokságtól a nép ne rettegjen.
A két jeles urak a király beszédét

Mihelyest meghallák, az ő izenését:
Mindenfelé ottan küldének kémeiket,
Kik megkémlelének jól a törököket.
Mindketten az urak szép seregeket

Kezdenek azonban gyűjteni sok népet,
Kikkel a rablástól ő birodalmokat
Megtartathának épen szegény hazájokat.
Imé azonközben kéme megjutának,

Az Erdélyországban Báthori Istvánnak,
És vég Temesvárbán jó Kinisi Pálnak
Megbeszélék török szándéka mi volna.
Most — ugy mond — Ali bég ékes seregével

Által kezd kelni Dunán ő népével,
Erdélyországnak nagy veszedelmére
Hatvan ezer néppel indult sietséggel.
E hir mindkét urnak már tudlára vala,

Jó Báthori István az Erdélyországban,
Oly nagy sietségben ő tartományában,
Zsoldot kiáltata az egész országban.
A kincses Erdélynek ő tartományában

Székel, magyar, szász és oláh lakik abban,
Kikből nagy szép hadat jó Báthori István
A törökök ellen nagy hamar támaszta.
Bövséges éléssel táborát megtölté,

És hadi szerszámmal jól megerősíté;
Ellenség törését semminek nem véle,
A szegény községet nagy rablástól félté.
Imé azonközben megjőve a hire,

Az ő birtokára hogy Ali bég jőne,
Oly nagyszámu néppel Erdélyre sietne,
Ingyen majd Erdélynek határára érne.
Azért gyorsasággal és nagy bator szüvel

Török elejébe vajda ő népével
Indula táborba, s megyen sietséggel,
Mert hallja, hogy török jöne sobességgel.
Azonközben pedig az vég Temesvárnak

Az ő ispánjának, jó Kinisi Pálnak,
Izene Báthori mint jó szomszédjának,
Ottalmára jöne az Erdélyországnak.
Siess — ugy mond — kérlek, mint jó szomszédomat

Szomorú rabságtól én birodalmomat,

* E nyelvészeti régiség közlését, azt hisszük, érdeklő veszik olvasóink, főleg azért is, mert e 16. századbéli ritka nyelvemlék még nyomtatva nem volt. Szerk.

Jer jer oltalmazuk mi tartományunkat,
Földre mind le vágjuk itt a pogányokat.
Ime beindultak most a mi földünkbe,
A mi ellenségünk oly nagy kevélységben,
Kiket az ur Isten ada mi kezünkben,
És leveri őket a mi földünkben.

En innet népemmel oly nagy sebességgel,
Elejökbe megyek én minden örömmel;
Kérlek, te is indulj utánok népeddel,
Közbe vegyük őket a mi seregükkel.

Erre igen kérlek, hogy nagy gondod legyen,
A mi viadalunk ilyen módon legyen,
A pogány ellenség essék a kezünkbe,
Hogy mi seregünköl így ő megrettenjen.

Ezt ha művelendjük, én bizonyonnyal hiszem,
Hogy a diadalom mi kezünkben leszen;
Ezen kevély népben haza egy sem megyen;
Koporsójuk nekik a mi földünk legyen.

Vitéz Kinisi Pál, hogy e dolgot érté,
Az ő szép seregét ottan elkészíté;
Ezt alig bég ingyen eszébe sem vövé,
Hátul hogy ellenség volna azt nem vélé.

Azért a Kinisi népe távol földön
Igen szép sereggel török után megyen;
Azonközben török beittván Erdélyben
Égetést és dúlást s szörnyű rablást teszen.

Röttenetességgel a szép városokat
Dúlják és égetik mind a szép falukat,
Nagybízást rabolják a benne valókat,
Mert nem látnak seholt ellene állókat.

Gyulafejevárig mind fel nyargalának,
Mindent eldulának és elpusztítának;
Nagy sok nyereséggel hogy megrakodának,
Legottan nagybízást visszafordulának.

Jó Báthori István az ő sereggel
Hátul ő utánok megyen merészséggel;
De nem akar élni csak vakmerőséggel,
Azért Kinisi Pált várja ő népével.

Azonközben török egy falura ére,
Szép mező közepén ott álló Kenyérre;
Melytől nevezetik e Kenyérmezőnek,
Ott leve szállások mind a törököknek.

Egy egész mértöld e mező szélessége,
Mit jobb kéz felől mos a Marosnak vize,
Bal kéz felől vagyon magas erdős hegye;
És igen szép sík tér a mezőnek földje.

Itt megérté török, hogy Báthori volna
Igen szép sereggel csak közel, s halgatna
Egy szép város háza, melynek neve vala
Szászsebes, s hozzájuk két mértöldnyi vala.

Azért ezt végezte Ali bég urakkal,
Hogy el ne mennének mindjártást prédával;
Hanem ők először Báthori Istvánnal
Megvinának szömbé ott a magyarokkal.

Úgyanezen dolgot jó Báthori István
Megértette vala az ő kémo által;
Azért mind a két fél ott közakarattal
Reggel a mezőre szállának nagy haddal.

A mezőn egymástól nem távol ülének,
Három óráiglan táborokban lőnek;
Ott egymás erejét elnézék, szemlélek,
Az ő seregeket szépen elrendelék.

Seregekbe vajda rendelvén jó népet,
Mindennek meghagyja, hogy az Isten nevét,
Térden állván, minden kérné segítségét,
Hogy a pogán kézből mentené ki népét.

Sőt azt is meghagyja vajda ő népének,
Hogy hamar valami keveset önnének,
Mivel ő testeket kissé erősitnék,
Hogy vígabban ontsák az ellenség véréit.

Étel után ottan minnyájan a hősek
Egymásnak nagyvígán ám megokúvénak;
Hogy ők mind halálig egymás mellett lesznék,
Egymást megpólván megerősödének.

Ottan vajda népet előre szólítja,
Kiknek nagyfeszítéval ilyenmódon szóla;
Szerető vitézim! készüljétek hozza,
És nagy bátorsággal menjünk pogányokra.

Nagy sok népek vannak — úgy mond — e
világban,
Kik gyakorta másért vinak igen bátran,
Más jószágá mellett nevet a világon

Keresnek magoknak azok minden módon.
Mű nem másért vívunk, hanem mű magunkért,
A mű országunknak megmaradásáért,
Édes gyermekinkért és feleségünkért,
Atyánkfiait és mű marháinkért.

Im, látjátok az nép, mely igen kevélyen
A mű jószágunkkal megrakodva megyen;
Számítanak sok népet a rabságra viszen,
Nagy kegyelenséget nemzetünkben teszen.

Nem csak külső népek az ő jószágokkal
Hurczoltatnak tőlük minden marháikkal;
De a mű gyermekink ő édes anyjokkal
Rabságra vitetnek minden marháikkal.

Szűkek, szép leányok, szép kised gyermekek,
Veletek egyetemben szép tisztos személyek,
Kiket ha engedünk, békével elvisznek,
Nagy keserűségben mind halálig élnek.

Mű atyánkfiait a pogány törökek
Nem halálra viszik, bizonyonnyal higvétek,
Mert talán könnyebben azt elszenvédhetnek,
De halálig való rabságra vitetnek.

Keserűség miatt meg nem beszélhetem,
Mely keserűséget a szegény szűzekben,
És azokkal együtt az asszonynepekben
Ez jövőndő éjjel tesznek szegényeken.
(Folytat. köv.)

Üti levelek.

Junius 18-kán 1854.

Igéretem beváltandó, közlöm azon üti
benyomásokat, melyeket a jelen magyarhoni
utazásom alkalmával éreztem, s melyek figyel-
memet inkább magukra vonták. Hét éve hogy
nem jártam e vidéken; azóta sok minden meg-
változott, s nem csoda, ha ily körülmények
között a benyomások is nagyobb hatással vol-
tak egy erdélyi emberre.

N. Várad, a magyarhoni helytartóságok
egyikének székvárosa, sokat haladott az anya-
gi jóllétben. Oly vendéglője van, mely a pest-
iekkel is mérkőzhetik, a Zöldfa czimű ven-
dégelő pompás teremében, narancs- és citrom-
fák s különböző virágos edények közé helye-
zett asztalokon ebédeltünk. A Sas czimű ven-
dégelőben, a Laczkóczy és Gocs vezérletök alatti
színészársulat működik jelenleg. Feleki ven-
dégzerepeket ad. Épen Urnapján voltunk Vá-
radon, hol e nagy innep magasztos egyházi
szertartással tartott. Az álladalmi tisztviselők
gyönyörű magyar ruhája egészen meglepett.

Kedves benyomással volt reám nézve az
üti munkálatok látása. N. Váradtól egy állo-
mánsyira Ufalutól kezdve több ezer ember
foglalkozék a töltések készítésével. A közel
fekvő helységek lakói 6 napot dolgoznak é-
venként önkényes ajánkozás után, mely erő
eddig más nemű közmunkákra fordított, most
pedig ezen közérdekű, állampontosságu mun-
ka veszi azt igénybe. S bátran irhatom, ha
ily arányban foly a munka: egy évre meg-
érhetjük azon örömet, hogy a n. várad-szol-
noki pályavonal kész lesz, s akkor nekünk er-
délyieknek könnyű lesz Magyarhon szívébe,
Pestre hatolhatni. Szolnokon, a Tiszán át nagy-
szerű s erős lábokon nyugvó hid áll az el-
készülés pontján, melyről a gyönyörű indó-
házig négyszögű kövekből készített kövezett út
vezet. Az indóházzal szembe pompás fogadó
emelkedik s több szép épület. A Tisza part-
ján kis gőzösök kikötve, melyek a Tiszán To-
kaj és Szegedig szállítanak utasokat. Szóval
Szolnokot, ezen eredeti magyar várost a gőz-
hajózás és vaspálya a felvirágzás azon pont-
jára emelte, hogy nem ismertem meg 7 év
előtti ottani megfordulásom után.

Szolnoktól Irsáig a vasuton jöttünk az
abonyi és czeplédi állomásokon át. Az első
faluba két erdélyi házankfia lakik: Antos és
Forró. Czepléden érintkezett a szegedi pálya-
vonal a pestivel, hol annyi útas csatlakozott
hozzánk, hogy alig fértünk el. A pest-szol-
noki utvonal azok közé tartozik, mint hiteles
kútforrásból értesültem, mely nem csak kifi-
zeti magát, de hasznot is hoz.

Czeplédről Irsa egy félórai út a vaspá-
lyán, hol kiszálltam kedves rokonaim látog-
gatására. A 3000 egynehány lakossal és 600
házzal bíró falu a virágzás azon pontján áll,
melyen egy mezőváros sem nálunk, mire két-
ségkívül a vasut nagy befolyással van; itt a
legutolsó rongyig az ember mindenét jó pén-
zért eladhatja; a kereskedés oly élénk, s a
forgalom oly jelentékeny, hogy nem csoda ha
a felszabadult néposztály itt, mint az egész
Magyarhonban, nagyon elővette magát, vagy-
nosodik, míg az előbbkelő osztály, mely mun-
kához nem szokott, azonban a fényűzésből
semmit nem hagyott le, naponta szegényedik.
Pataki Ferencz.

LEVELEZÉS.

Maros-Vásárhely jun. 24.

A híres Nagy Pároló, a magyarhoni 1827-
diki országgyűlés egyik előbajnokáról azt mond-
ja a kronika, hogy amaz eseménydus küzdel-

mi napok után királyi szó meghallgatására idéz-
tetvén, Budán megjelent, s nem találván ott
a királyt, jószágára visszatért, a teljesített kö-
telesség érzetét vive magával.

En is némüleg hasonló utat tevék a kö-
zelebbi urnapkor M. Vásárhelyre; s mithogy
kis dolgokat nagyokhoz néha pusztá kedvtel-
lősből is hasonlíthatni, elmondom hogyan s
miért történt.

Kerestem a vásárt — gondoltátok — s
nem találtam meg. Ugyan hol van itt a vás-
ár helye? — kértem. Vásárhelyen kívül —
mondák, a vámos hid mellett. Nánánfalván? —
kérdém én. Dehogy, a Maros mellett, a vizek
között.

En régi helyén keresém, a vár körül, de
onnan elköltöztették ki a vámos hidon túl.
Mithogy most az események okait nem böl-
ceség vizsgálni, én is megnézém az építés-
ben, szepítésben levő várat, s a mellette el-
terülő eddigi tágas barom-piacot, és elme-
nék ki a merre igazítának. Alig hogy a vá-
mos hidról leléptem s tartozásomat megfizet-
tem, ime elterül a nagy Maros, mellette a
számtalan pocsolya, a térdig érő iszap, egy
iszonyu füzes, s fák alatt és iszapban, Ma-
rosparton és pocsolyákban, az úszva úszó em-
berek és marhák sokasága. Urnapi vásár volt
és zápor eső. Boldog isten, de jó hogy ezt
a vásárt nem vitték ki a mezőre! Beállottunk
a fák alá s csak fülünket és oldalunkat érte
az eső, különben szárazon maradtunk. Aztán
a disznóknak és bivaloknak még ilyen eladó
helyet a földgömbön nem sokat lehetett vol-
na kiszemlélni. Ezek igazán elemőkben, nya-
kig sárban voltak. A ló-árusok sorsa is ked-
vezőbb volt, feljülről csak egy felváltól be-
szelgettek le hozzánk gyalog emberekhez.

Mindennap megfordulván magát e sziget-
ben egy-egy erőteljes felhő, a vásár leginkább
a fűzfák alatt folyt; de mégis a lónak és kö-
vér szarvasmarhának meglehetősen árát adták,
bár koránt sem olyat mint Régenben, hol egy
pár igazi szép erdélyi ökör 8—900 v. frton
is elment; a lovakat még ha idősök voltak
s nem igen szálások is, jól megvették 110—
200 pfrting darabját; az alföldi marhakereske-
dők azonban nem jövének fel s az érezhető
hiányt okozott bevételünkben.

A vásár napján iszonyu sár, csak közep-
es gyűlés s nem igen forgalmas adásvézés
volt. Kereskedők és iparosok egyiránt panasz-
kodtak a szűk bevételre. Ha mind így — mon-
da nem egy, a kivel találkozánk — még kenyé-
rünket is alig tudjuk kiérdemelni.

Állatmutatók, bűvészek és viasz-bábo-
sok is voltak. De ugyan hová is nem jutnak
el ezek a könnyű életmódu emberek! Eb a
lelke — hallám mondatni az egyszerű szé-
kelytől — milyen könnyen mozognak, be jó
lene őket kapálni hegyeinkre kiállítani! Már
miért nem állhatnak meg saját hazájokban,
miért jönnek ezek is ide reánk? Istengyűse,
mind kapálni küldeném őket, ha rajtam állana.

M. Vásárhely nevezetességei közé tarto-
zik az is, hogy a piacon a legszebb fekvé-
sű helyet és boltot egy pálinka-raktár foglalja
el. Eddig csak borezégér volt majd minden
második háznál, vagyis a székelyként sz. Pé-
ter karja; már ma e másik közkerkölcs-javító
szernek is rendes deposituma van. Az új sé-
tatór pedig a város közepén teljes zöldben
van és sokak által látogatattik. Vannak her-
vadásnak indult fák is, de Róma sem épült
egy nap. Szilisztria sem omlott össze az új
kor Herkulesének mindjárt legelső döngeté-
seire. Erős hitünk, hogy itt is tudand segíte-
ni a bajon azon hűségérzet, mely a sétány
alapításához legelsőben járula minden rokon-
szeneivel.

A dohánytermesztés a vidéken új lendü-
letet kapott, az eddiginél jóval nagyobb meny-
nyiségben iratván alá magát a szegény föld
népe. A helybeli dohánykezelő-hivatal némely
közsegeknek maga eszközölt a legnemesebb
fajtájú magvakat és palántákat, mi az idén
valóban mindenfelé oly ritka volt. Az együ-

gyű nép így gondolkozik: hát ha pálinkát sem főzünk, hogy vagy egy darab marhát hizlaljunk a moslékján, dohányt sem mivelünk — ugyan miből kapunk vagy egy garast? miből fizetjük az adót? miből tartjuk és ruházzuk magunkat? mert a gabona egy idő óta mint-ha isten evvel is látogatni akarna, sehogy sem terem ugy mint régen.

Idők folyvást esős, búzáink gyengék, törökbúzáink elsárgult. Egyébiránt jó az isten, jó az a reménység! M—.

Nagy-Enyed június 25-kén.

Mult május hó 23-n rendkívüli eset történt városunkban. A marhacsorda, hihetőleg mérges növényeket evén, a legelőn csoportosan hullott el; jókor alkalmazott segély — tej vagy cukrosvíz — lábra állítá nagy részét, de 25 darabra nézve későn jött, mert azok élettelen, iszonyan felfúva valának, mire a nép megtudá a történeteket, és segélyre sietett. Másnap hivatalos bizottmány előtt felboncolva, a gyomorban talált növények, melyek minőségét megismerni már lehetetlen volt, csak gyanítani engedék, hogy mérgesek valának s okozák a döglést. Ez eset különben mint mondják, néhány évtizeddel ezelőtt még előfordult.

Színészeink elvégzik itteni működésüket s utnak indulának; útközben pár előadásra M. Ujvárt megállottak, hol minthogy reményök felett jól megy, a tervezett előadási számot megszorították. M.

H I R F Ű Z É R.

Kolozsvár július 4-kén.

*Az unit. egyház f. hó 2-kán kezdődött zsinata ma ért véget. Tárgyait egyházi és iskolai igen nevezetes ügyek feletti tanácskozomány tette. A felszentelt papok száma ez uttal tizzel szaporodott.

*Nem rég oszták szét a városi szegény-intézetről a számolati kimutatást; e szerint a mult évi bevétel a magán adakozásokból 1147 ft 31 kr volt, a mihez járult a tőkék kamatja s más folyó bevétel, ugy hogy a bevett egész összeg 3089 ft 51 krt tön. A kiadás 2748 ft 7 kr volt, s így a bevételnél kevesebb. Az intézetben lakott 29 szegény, az intézetben kívül segélyzést nyert 52. Összesen tartott tehát az intézet 81 szegényt, mint az azelőtti évben. Az ember azt hinné, hogy ez intézet iránt a legnagyobb részvét nyilatkozik, ha nem egyébiránt, csak azért is, hogy a koludulás kellemetlenségétől megment; pedig nem ugy van. A mint hitelesen értesültünk, a jelen évben az igazgatóság a legnagyobb pénz-

zavarban van, a mit főleg az élelmi szerek drágasága okoz, s ez megint azok számát növeli, a kik az intézetbe fölvetelt igényelhetnek. Az intézet igazgatósága közelebről újra megindítja gyűjtő-iveit, s ne vegyék sértve magukat a kivételek, ha az adakozókat a humanitás érzetén kívül azon elvitázhatlan körülményre figyelmeztetjük, hogy az ily módon egyszerre adott összegek kissé helyesebb arányban állhatnak azzal, a mely, a koludulás megengedése mellett, egy év alatt fillérenként folya ki zsebköböl.

— A gözhajók nem sokára egész Giurgévoig fognak járnai; legalább reménylik, hogy az erre nézt a folyamatban lévő alkudozások jól ütnek ki, valamint a forgalmi éleltségben sem lesz hiány.

— Widdinből jelentik, hogy a török kormány megengedte gabonakészletek elvitelét, a melyek ott idegen hajókon az ősz óta állanak.

— A Rothschild-ház Párisból nem rég egy ügynököt küldött Jerusalemba, a ki az ottani izraeliták roppant insége enyhítésére tetemes összeg pénzét vizs.

— A háboru jó keletet okoz a magyarországi olaj- és zsir-termélekeknek. Az angolok e nembeli szükségleteiket innen akarják fedezni, minthogy Oroszországból jelenleg nem kapnak.

— A nyugoti fővárosok közt oly gyors vasuti közlekedést fognak létesíteni, hogy Bécsből Párisba 54 óra alatt lehet utazni.

— Bremában a kormány megtiltá a 25 éven alóli fiatal embereknek a házassodást.

— Nines többé pohós ember! Frankfurtba oly csoda-orvost várnak, a ki a legpohósabb embert is nyolcz nap alatt oly karcsúvá teszi, hogy újra beállhat don Juannak!

— A magyarhoni erdőszegyletnél élénk részvételre talált azon eszme, hogy az erdőszeti tanulmányokra magán-tanodát kell állítani; s e célra már szép összegeket is ajánltak.

— Bécsi és pesti lapok egy üstökösörről irnak, mely esti 9 óra után az északnyugoti táján látható. Nálunk tán a fellegek miatt nem lehet eddig észrevenni.

— Mult hó vége felé Magyarhon több helységei határában kemény jégzáporok hulltak s tetemes kárt okozának. A károsult helyek közt említi H. M. Vásárhelyt és Békés-Csabát is.

— A papir ára Angliában is emelkedik, s e miatt az ottani lapok kénytelenek voltak az előfizetési ár magasabbra tenni. Nem csoda, mert tán soha sem nyomtattak be annyi papirt, mint most!

— Temesvárt csakugyan lesz gázvilágítás, még pedig nem sokára. Mi megmaradunk a mi szentjánosbogár csillogása lámpáinkkal,

megújítjuk a szerződést hold asszonyssággal és — nem rontjuk magunkat ily fellengő vágyakkal.

— A kecskeméti reform. egyházi község elhatározá, hogy collegiumában egyelőre csak az algymnasiumot szervezi a tanterv szerint; a folgymnasiumot pedig meghagyja mindaddig magán-tanodának, a mig kellő állapotban lesz ezt is szervezhetni.

— Pesten évenként 28,000 marhát vágna le, melyek húsát mind ott köllik el.

— Hivatalos összeállítás szerint 1852-n az egész birodalomban volt: 6398 orvos, és 6148 seborvos; 18,789 baba, s 2951 gyógy-szertár. Esik tehát egy orvosra 5434 ember, egy seborvosra 5655, egy babára 1850 s egy gyógyszerhárra 11,781. Nyilvános kórház van 684, a melyekbe elfér 38,533 beteg. Beoltottak azon évben 1,084,010 gyermeket, a mi került 112,644 ftba.

Második közlemény

a színházi részvények gyűjtéséről.

Biasini Domokos gyűjtő-ivén vett:

Biasini Domokos 5 dar. részvényt. Biasini Domokosné 5 dar. r.

Karvázy József ivén:

Karvázy József 1 dar. r. Folly Mihály 1. Merza testvérek 1. Fröhlich Frigyes 1. Incze István 1. Tauffer János és fia 1. Stampa testvérek 1. Stein János 1.

Pál Sándor ivén:

B. Bornemisza Lipót 2 dar. részv. Ujfalvi Sándor 1. Nagyajtai Incze Mihály 1. Biró Lajos 1. Ferenczi Károly 1. Szentcsaba Károly 1. Pap János 1. Gáll János 1. Schmidt Albert 1. Sala Samuel 1. Özv. Pál Andrásné 1. Fülei István 1. Pál Sándor 1. Máriafi Albert 1.

Ifj. Tauffer Ferencz ivén:

Sóós Ferencz 1 dar. r. Tóth Soma 1. Török Antal 1. Kis Mór 1. Kis Samu 1. B. Bánfi Béla 2. Czeiszberger J. József 1. Tauffer Ede 1. Finali Henrik 1. Id. Tauffer Ferencz 1. Rosenthal Albert 1. Sámí László 1. Ifj. Tauffer Ferencz 1.

Gróf Teleki Pálné ivén:

Gr. Teleki Pálné 5 dar. részv. Szabó Ferencz 5 dar. r.

Tompa Imre ivén:

Mihály Károly 1 dar. rész. Szentiványi György 1 dar. r.

Öszvesen 59 dar. részv.

melyhez hozzáadván az első közleményben irt . . . 74 dar. részv. együtt. 133 dar. részv. küldetett be mai napig. Kolozsv. jul. 2. 1854. Az erdélyi magyar nemzeti színház felügyelő bizottmánya.

Agio. Bécs jun. 30-kán: arany 34; ezüst 29.

PIACZI ÁRAK.		Buza. [Elegy buza] Rozs Árpa Zab Törökbúza Pityóka												Széna Fa Hus Gyertya						
		Alsó austriai mérő.												máza öl font font						
váltóban.		ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.	ft.	kr.			
Kolozsvár	júnus 22-kén	20	—	16	—	14	—	7	—	6	—	10	—	—	—	—	—	17 1/2	1	5
Torda	" 17-kén	19	20	15	—	11	—	—	—	5	30	9	30	—	—	—	—	—	—	—
B. Hunyad	júnus hóban	18	—	14	55	15	30	—	—	4	51	12	10	—	—	—	—	—	—	—
Dézs	július 1-jén	22	30	20	30	16	—	—	—	6	45	10	—	5	30	—	—	—	—	—
Enyed	júnus végén	19	53	16	11	11	24	—	—	6	48	10	50	4	42	—	—	—	—	—
K. Fejérvár	jun. 13-kán	19	49	14	40	10	40	—	—	6	40	9	45	5	20	—	—	—	—	—
Beszterce	jun. 27-kén	15	—	12	30	—	—	—	—	5	20	9	20	—	—	—	—	—	—	—
Sz. Udvarhely		11	40	—	—	5	50	—	—	3	30	5	50	—	—	—	—	—	—	—
N. Várad	júnus 28-kán	17	—	15	—	13	—	7	30	7	30	9	—	2	42	—	—	—	—	—

M A G Á N H I R D E T É S E K.

(409) Csász. kir. legfelsőbb szabadalommal és a magas porosz kir. orvosügyi ministerium jóváhagyásával
BORCHARDT
orvostudornak
G Y Ó G Y - F Ű S Z E R E S
N Ö V É N Y - S Z A P P A N J A
számos NÖVÉNYI, névszerint fűszeres és áther-olajos anyagon kívül tartalmaz még ásványos al-

katrészeket is, melyek ezen szappan hatályát SAJÁTSÁGOSSÁ és JELLEMZŐVÉ teszik. Az nem csak hogy a bőrt puhán és hajlékonyan tartja, s ez által annak kigőzölgesét szabadá teszi, hanem vegy-alkatrészei által felszívólag és változtatólag is hat a bőrre, az elhártyázatra és mirigyes létszerekre, s azokat ujtított tevékenységre ingerli **Dr. BORCHARDT növény-szappanja** ennél fogva épen oly jeles szépitő mint alkalmas szer az annyira terhes széplő, porsedékek, fakadékok és más bőrtisztatlanságoknak gyengéd módon és rövid idő alatti eltávolítására.

Szébenben: Zöhrer Ferencz néi. Brassóban: Stenner, Hoffmann és Konopacs néi. M. Várasárhelyt: Fogarassy Demeter néi és Segcsvárt: Misselbacher J. B-nél található.

A kereskedelmi és iparkamara befolyása mellett szerkeszti BERDE ÁRON, tanár. —

Nyomatott a rom. kath. lyc. könyvnyomóintézete betűvel.

Kolozs

vid
Évnyegye
Féléve
E lap

Mezőgazd
zésekrol.
velek.
Hirfuzer.
vények g
gyesek.

Mező

Mag
a szölöm
kodnak a
javítást
hogy mig
állított
szölőhegy
nőtt, néh
nemelyik
is elférne
levét alig
semmi te
bujább n
hogy a m
herheti a
sok rozsl
s földké
tiszték a
nek, csak
kánt; javi
Az i
gát. Hog
bora, mu
gyen, s e
tettem me
sem kevés
kezése el
pusztáká
zsebek m
tekintelbe
olvadozna
A sz
delmi for
magasan i
ez eredeti
nem mélt
hegyinke
borainkkal
Erdé
két előny
ken sok é
gyek gyc
ezüstöt ho
véve, vaj
A sz
nemesebb
kárminó
gyermekes
leginkább
A fő
is divatos
sán kezdé
vekből ol
kellott a
velésmódo
szóval a
dolgom a
nyuljak.
(* Lásd He